

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

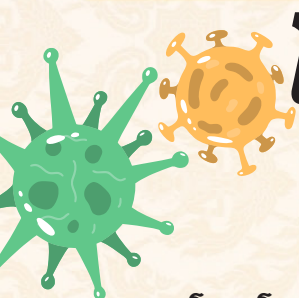
National Institute of Animal Health (NIAH)

จดหมายข่าว

ปีที่ 24 ฉบับที่ 1

ตุลาคม - พฤศจิกายน 2567 Volume 23 October - November 2024

โรคคอบวม

หรือเฮโมราจิกเซปติซีเมียในโคกระบือ

สพ.ญ.ธวัชรัตน์ เกียรติยิ่งอังสุลี นายสัตวแพทย์ชำนาญการพิเศษ
กลุ่มแบคทีเรียและเชื้อรา

โรคเฮโมราจิกเซปติซีเมีย (Hemorrhagic septicemia) หรือที่รู้จักกันทั่วไปในชื่อ “โรคคอบวม” เป็นโรคติดต่อร้ายแรงที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Pasteurella multocida* ซีโรไทป์ B:2 ในเอเชียและ E:2 ในแอฟริกา โรคนี้ส่งผลกระทบต่อโคและกระบือ โดยกระบือจะมีอาการรุนแรงกว่า ในพื้นที่ที่มีอากาศร้อนชื้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูฝนหรือช่วงพายุที่สภาวะแวดล้อม ดินและอากาศมีความชื้นสูงมักเกิดการระบาดอย่างรวดเร็วในฝูงสัตว์ มีอัตราการป่วยและตายเกือบ 100% จากการติดเชื้อในกระแสเลือด หากไม่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงที

ลักษณะสำคัญของโรค

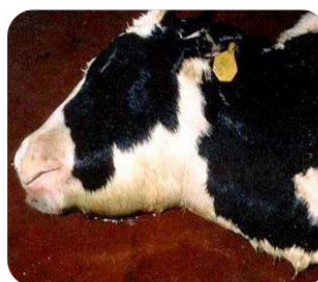
- มีไข้สูง หายใจลำบาก น้ำลายไหล
- มีอัตราการตายสูง ส่วนใหญ่เสียชีวิตอย่างรวดเร็วภายใน 18-30 ชั่วโมงหลังแสดงอาการ
- สัตว์ป่วยบางตัวอาจตายทันทีโดยที่ยังไม่ได้แสดงอาการ (peracute)
- บางตัวจะมีอาการบวมบริเวณคอและใต้ผิวหนัง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของโรค

การแพร่ระบาด

- มักติดต่อผ่านการสัมผัสโดยตรงระหว่างสัตว์ป่วยและสัตว์ตัวอื่นในฝูงทางน้ำมูก น้ำลาย ลมหายใจ รวมถึงเลือดและของเหลวภายในร่างกาย
- เชื้อสามารถแพร่ผ่านทางน้ำและอาหารที่สัตว์ในฝูงกินใช้ร่วมกัน
- สัตว์ป่วยที่ได้รับการรักษาอย่างรวดเร็วและรอดชีวิตสามารถแพร่เชื้อได้ต่อเนื่องอีกเป็นระยะเวลานาน
- ปกติเชื้ออยู่ในสิ่งแวดล้อมได้ไม่กี่ชั่วโมง แต่ในสภาวะแวดล้อมที่ชื้นแฉะ เช่น พื้นคอกที่เปียกแฉะเป็นโคลนปลัก สามารถอยู่ได้นานสองถึงสามสัปดาห์ จึงทำให้เกิดการติดเชื้อซ้ำในพื้นที่ที่มีการระบาดซ้ำๆ
- สภาวะความเครียดจะส่งผลให้สัตว์ติดเชื้อได้ง่ายขึ้น
- มักพบการตายในลูกวัวควายที่เริ่มโต (old calves) หรือโคกระบือหนุ่ม (young adults)
- ระยะฟักตัวของโรคหลังจากได้รับเชื้อ (incubation period) อยู่ที่ 3 - 5 วัน

การป้องกันและควบคุมโรค

1. การฉีดวัคซีน : การฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอบวมถือเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการลดความเสี่ยงการเกิดโรคในโคกระบือ ควรฉีดวัคซีนให้กับสัตว์อย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะในช่วงก่อนฤดูฝนอย่างน้อยหนึ่งเดือน
2. การควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ : จำกัดการเคลื่อนย้ายสัตว์เข้าและออกจากพื้นที่ที่พบการระบาด เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของโรค
3. การรักษาสัตว์ที่ติดเชื้อ : การรักษาโรคคอบวมสามารถทำได้ด้วยการใช้ยาปฏิชีวนะ หากพบอาการเริ่มต้น ควรรีบติดต่อสัตวแพทย์เพื่อรับคำแนะนำและการรักษาที่เหมาะสม โดยต้องได้รับยาในขนาดปริมาณ และระยะเวลาที่เหมาะสม
4. การดูแลสุขอนามัยในฟาร์ม : ควรดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและสุขอนามัยในฟาร์มให้สะอาด แห้ง มีการจัดการน้ำและอาหารที่ดีเพื่อลดความเสี่ยงการแพร่เชื้อเป็นสำคัญ

รูปแสดง อาการคอบวม

ข้อแนะนำสำหรับเจ้าของสัตว์

- สังเกตอาการสัตว์อย่างใกล้ชิด: หากพบสัตว์มีไข้ หรือหายใจลำบาก ควรรีบแยกสัตว์ป่วยออกจากฝูงทันที และแจ้งสัตวแพทย์โดยด่วน
- ฉีดวัคซีนสม่ำเสมอ: การฉีดวัคซีนป้องกันเป็นสิ่งสำคัญในการลดการระบาดของโรค รวมถึงลดการป่วยและตาย ควรปรึกษาปศุสัตว์จังหวัดหรือปศุสัตว์อำเภอใกล้บ้านท่านเพื่อตรวจสอบและวางแผนการฉีดวัคซีนเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้เฉพาะสัตว์ที่ฉีดวัคซีนเฮโมมาก่อน จึงจะได้รับค่าชดเชยตามกฎหมายหากสัตว์ตายด้วยโรคดังกล่าว

วัคซีนเฮโมราจิกเซปติซีเมีย
(Haemorrhagic Septicaemia Vaccine)

- รักษาความสะอาดในพื้นที่เลี้ยงสัตว์ และจัดการสิ่งแวดล้อมในฟาร์ม: ทำความสะอาดพื้นที่เลี้ยงสัตว์และอุปกรณ์อยู่เสมอ และลดปัจจัยเสี่ยง เช่น การเกิดแอ่งน้ำขัง ซึ่งเป็นแหล่งแพร่เชื้อ โดยเชื้อสามารถถูกทำลายได้ด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อทั่วไป และตายที่อุณหภูมิ 55 องศาเซลเซียส
- ระงับการแพร่เชื้อ: งดการรับและห้ามการเข้าออกฟาร์มตามหลักความปลอดภัยทางชีวภาพ โดย คน สัตว์ สิ่งของ รวมถึงอุปกรณ์ที่อาจมีเชื้อปนเปื้อนมายังคอกสัตว์ เช่น รถรับซื้อโคกระบือ หรือการเคลื่อนย้ายสัตว์ หรือการไปมาหาสู่ระหว่างบ้านที่มีสัตว์ป่วย จะมีโอกาสที่เชื้อสามารถติดล้อรถ รองเท้า หรือเสื้อผ้าเข้ามาสู่ฟาร์มได้ สำหรับคอกสัตว์ป่วยในบ้าน เมื่อสัมผัสสัตว์ป่วยให้อาบน้ำทำความสะอาดเปลี่ยนเสื้อผ้าและรองเท้าก่อนเข้าคอกสัตว์ที่อาการปกติ หากในพื้นที่มีการระบาดของโรคห้ามนำสัตว์ไปเลี้ยงในพื้นที่ทุ่งนา หรือปลักที่มีสัตว์ป่วยเคยมาใช้พื้นที่ดังกล่าว

ข้อแนะนำสำหรับสัตวแพทย์ในพื้นที่

- เฝ้าระวังและรายงานการระบาด: หากพบการระบาดในพื้นที่ ควรรายงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบโดยทันทีเพื่อดำเนินมาตรการควบคุมโรค แจ้งห้องปฏิบัติการในการเตรียมความพร้อมสำหรับการทดสอบโรค
- ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการฉีดวัคซีน: ช่วยให้เกษตรกรเข้าใจความสำคัญของการฉีดวัคซีนและแนะนำให้ฉีดในช่วงที่เหมาะสม รวมถึงแนะนำวิธีการดูแลสัตว์ที่มีความเสี่ยงสูงในช่วงฤดูฝน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่เคยมีการระบาดของโรค
- การรักษาที่ทันท่วงที: การรักษาควรเริ่มทันทีที่พบอาการ ด้วยยาปฏิชีวนะที่เหมาะสม เพื่อลดความเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อและการเสียชีวิต เพื่อป้องกันการดื้อยาปฏิชีวนะ ควรใช้ยาในปริมาณและระยะเวลาตามที่กำหนดในฉลากอย่างเคร่งครัด

เก็บตัวอย่างส่งห้องปฏิบัติการ

- ในสัตว์ป่วย ตัวอย่างที่ทาง องค์การสุขภาพสัตว์โลก (World Organisation for Animal Health, WOAH) แนะนำ คือเลือดและน้ำมูก แต่เชื้อไม่ได้อยู่ในเลือดและน้ำมูกตลอดเวลา โดยทั่วไปมักพบในช่วงไข้สูง ในระยะแรกที่อาการไม่ชัดเจนจะไม่พบเชื้อในกระแสเลือดและน้ำมูก เก็บตัวอย่างก่อนเริ่มการรักษาด้วยยาปฏิชีวนะ

1. เก็บตัวอย่างเลือดในขวด hemoculture ด้วยเทคนิคปลอดเชื้อ เช็ดทำความสะอาดผิวหนังบริเวณที่จะเจาะเลือดด้วยแอลกอฮอล์ เปลี่ยนเข็มและเช็ดยางบริเวณฝาขวดด้วยแอลกอฮอล์รอให้แห้งก่อนแทงเข็มในหลอด hemoculture ปริมาณเลือดตามที่บริษัทผู้ผลิตกำหนด โดยขวดที่ทางสถาบันสุขภาพสัตว์แจกจ่ายให้ ใส่เลือดปริมาณ 5 cc หรือ ใส่เลือดในหลอดอาหารเลี้ยงเชื้อ brain heart infusion broth โดยใส่เลือด 1 cc ต่อ broth 10 cc ทั้งขวด hemoculture และหลอด broth ผสมเลือดเบา ๆ ให้เข้ากันกับ media ทันทีเพื่อป้องกันการแข็งตัวของเลือด

2. เก็บตัวอย่างน้ำมูกโดยใช้สวอปในส่วนลึกของจมูก และเก็บสวอปในหลอด Stuart transport medium

- ในสัตว์ที่เพิ่งตายไม่เกินหนึ่งถึงสองชั่วโมงให้เก็บเลือดหรือสวอปจากหัวใจ โดยหากเลือดแข็งตัวไม่สามารถเจาะได้แล้วให้มัดหัวท้ายแล้วตัดมา และสวอปจมูก รวมถึงเลือดจาก jugular vein ม้ามและไขกระดูกจากกระดูก humerus, femur, tibia

- ส่วนสัตว์ที่ตายเกินสองถึงสามชั่วโมงอวัยวะเป้าหมายคือไขกระดูกที่กล่าวมาข้างต้น

ระหว่างขนส่งตัวอย่างไปยังห้องปฏิบัติการ เก็บตัวอย่างที่อุณหภูมิห้อง แต่ต้องระวังการเก็บทำยารถที่อุณหภูมิร้อนจัด ยกเว้นอวัยวะ เนื้อเยื่อ และหลอด brain heart infusion broth ให้แช่น้ำแข็ง

ข้อแนะนำจากห้องปฏิบัติการ

- เป้าหมายของห้องปฏิบัติการคือการวินิจฉัยโรคได้อย่างถูกต้องแม่นยำและรวดเร็ว
- การทดสอบทางห้องปฏิบัติการประกอบด้วยสองวิธีหลักๆ ตามที่องค์การสุขภาพสัตว์โลก (World Organisation for Animal Health, WOAH) กำหนดคือ การตรวจหาเชื้อ และการตรวจหาภูมิคุ้มกัน โดยการตรวจหาเชื้อ ประกอบไปด้วย การเพาะแยกเชื้อ, การตรวจหาแอนติเจน, การทดสอบในหนูทดลอง, CIEP, Rapid slide agglutination test, PCR และ Real-time PCR
- เนื่องจาก *P. multocida* เป็นเชื้อ fastidious ที่เพาะแยกเชื้อได้ยาก ตัวอย่างที่ถูกต้องเหมาะสมจะช่วยเพิ่มโอกาสในการเจอเชื้อได้ ทั้งนี้ลดเก็บตัวอย่างเลือดประเภทอื่น ๆ ที่มีสารป้องกันการแข็งตัวของเลือดจะยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อ รวมทั้งเลือดที่แข็งตัวแล้วไม่สามารถใช้เพาะแยกเชื้อได้
- การเพาะแยกเชื้อด้วยวิธี conventional bacterial culture มีความสำคัญสำหรับการนำเชื้อที่ได้ไปทดสอบหาซีโรไทป์ และทดสอบความไวของยาที่เหมาะสมต่อการรักษาโรค

การร่วมมือกันของทุกฝ่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งในการป้องกันและควบคุมการระบาดของโรคคอบวม เพื่อรักษาสุขภาพและความปลอดภัยของโคกระบือในฟาร์มของท่าน

บรรณานุกรม

- CSFPH. 2019. Hemorrhagic Septicemia. In Factsheet. The center for food security and public health. Iowa State university. Online Access. https://www.cfsph.iastate.edu/Factsheets/pdfs/hemorrhagic__septicemia.pdf
- Mosier, D. 2021. Hemorrhagic Septicemia in Water Buffalo and Cattle. In MSD Veterinary Manual. Online Access. <https://www.msdsvetmanual.com/generalized-conditions/hemorrhagic-septicemia/hemorrhagic-septicemia-in-water-buffalo-and-cattle>
- World Organisation for Animal Health. 2021. Haemorrhagic septicaemia (*Pasteurella multocida* serotypes 6:B and 6:E). In Terrestrial Manual Online Access.
- World Organisation for Animal Health. 2024. Haemorrhagic septicaemia (*Pasteurella multocida* serotypes 6:B and 6:E). In Terrestrial Animal Health Code Online Access. https://www.woah.org/fileadmin/Home/eng/Health__standards/tahc/2023/chapitre__hs__pasteurella__multocida.pdf
- World Organisation for Animal Health. 2024. HAEMORRHAGIC SEPTICAEMIA. In Disease Card Online Access. https://www.woah.org/fileadmin/Home/eng/Animal__Health__in__the__World/docs/pdf/Disease__cards/HAEMORRHAGIC__SEPTICEMIA.pdf

จดหมายข่าวสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

ISSN 1685-2206

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่วิชาการด้านสุขภาพสัตว์โดยเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข่าวสารวิชาการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์และการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสุขภาพสัตว์

เจ้าของ

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เกษตรกลาง เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0-2579-8908-14 โทรสาร.0-2579-8918-19

ที่ปรึกษา

นายสัตวแพทย์สมชวน รัตนมังคลานนท์ อธิบดีกรมปศุสัตว์
นายสัตวแพทย์เลิศชัย จินตพิทักษ์สกุล ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
หัวหน้ากลุ่ม / ส่วน / ศูนย์ / ฝ่าย สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

กองบรรณาธิการ

นายสัตวแพทย์เจษฎา รัตโนภาส (บรรณาธิการ)	สัตวแพทย์หญิงชญานิ์ เจนพานิชย์	นางสาวกุลฐ์ญรัตน์ ภาคะ
นายสัตวแพทย์นพพร โต๊ะมี	นายสัตวแพทย์วรรณพล บุทเสน	นางสาวปิยะวรรณ เกิดพันธ์
นายสัตวแพทย์วงศ์อนันต์ ณรงค์วาณิชการ	สัตวแพทย์หญิงกฤตดากร วงษ์ทองสาลี	นางสาวชนกพร บุญศาสตร์
สัตวแพทย์หญิง ดร.รุ่งรัตน์ ไสยสมบัติ	สัตวแพทย์หญิงบุษรา สิทธิวิเชียรวงศ์	นายพลกฤต มหานาม
สัตวแพทย์หญิงจันทร์รา วัฒนเมธานนท์	นายอนุสรณ์ อยู่เย็น	

จัดทำโดย

กลุ่มบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

สำนักงาน

กลุ่มบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ เกษตรกลาง จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

เผยแพร่

เผยแพร่บนเว็บไซต์สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

สามารถหาข้อมูลเรื่องที่ลงจดหมายข่าวปีย้อนหลังเพิ่มเติมได้ที่ <https://niah.dld.go.th>

